Sámi skuvlahistorjá

Maid mii diehtit ja maid mii eat dieđe

Logaldallan Sámi allaskuvllas 09.11.16

Manne muitalit sámi skuvlahistorjá?

Skuvla badjel čuođi jagi eiseválddiid váldoneavvu jávkahit sámegiela ja sámi kultuvrra.

Mo dat lea váikkuhan ja vahágahttán:

- sámegiela ja sámi kultuvrra?
- eaŋkilolbmuid eallima,
   vejolašvuođaid bargoeallimis ja servodagas, iešluohttámuša,
   identitehta ja psyhkalaš dili?
- gaskavuođa sámiid ja eanetlohkoálbmoga gaskkas?

Dát lea leamaš unnán dokumenterjuvvon. Sámi skuvlahistorjá-prošeavttain leat geahččalan buoridit dili, muhto ollu bargu báhcá ain.

Sámi skuvlahistorjjá gáldut

Instrux

Lærerne i de lappiske og kvænske Øvergangsdistrikter i Tromso Stift.

Brug i de Kredse, hvori de virke.

§ 2.

Samtlige lappiske og kvænske Børn skulle dre Anskuelsesmidler oplæres i at læse, tale og skriftlig anvende det norske Sprog.

\$ 3.

ges kun som Hjælpemiddel til at forklare, hvad Skade for Forstaaelsen kan undlades. der er uforstancliet for Bornene

Sprogtext har Læreren noie at overholde denne | de tilholdes at tilegne sig det ved Forberedelse Regel, og bør han derfor stadig holde Børnene i Hjemmet, hvorpaa de i en følgende Time gjentil at bruge den norske Text og først da, naar give samme efter den norske Text. denne er uforstaaelig for dem, ty til den lappiske

Læreren maa under sin Gjerning stedse have for Oie, at ved Skolens Arbeide for Udbredelse

gjængelig fornødent.

Undervisningen i Lesning (og Norsk) be- ske Bern. gynder i Tilslutning til de til enhver Tid af det delsen af give noie Agt paa, at Bornene paa samme og i følgende Time at gjengive paa Norsk,

samme Tid, som de here de norske Udtryk for Lærerne i Overgangsdistrikterne skulle med | Gjenstande, Handlinger o. s. v., tillige faa en klar yderste Flid stræbe efter at udbrede Kjendskab | Forestilling om selve Gjenstandene, Handlingerne til det nørske Sprog og søge at fremme sammes o. s. v. Til dette Giemed belyses de nørske Udtryk dels fra Omgivelserne og Børnenes Erfaringskreds dels ved et passende Billedværk eller an-

Ved de viderekomne Børns Undervisning lægges den norske Text ligeledes til Grund. Undervisningen i Norsk sker saavidt muligt | Under Lærerens Samtaler med Børnene forat paa Grundlag af det i Distriktet raadende norske | bringe denne til Forstaaclse, skal Anvendelsen Talesprog: ved Siden af at opøves i dette, op- af det lappiske eller kvænske Sprog sanmeget heres Børnene efterhaanden tillige i at førstaa og som muligt søges undgaaet (§ 3); særlig bør skriftlig udtrykke sig i det almindelige Bogsprog. iagttages, at hele Sætninger og sammenhængende Stykker af den norske Text ikke blive Skolens Undervisning foregaar i det norske oversatte paa Lappisk eller Kvænsk, medmindre Sprog. Det lappiske eller kvænske Sprog bru- det maatte have vist sig, at dette ikke uden

Naar der paa Skolen er gjennemgaaet et Ved Benyttelse af Lærebøger med dobbelt Stykke af de i Børnenes Eie værende Bøger, bør

> Børnene tilholdes fra Begyndelsen af at udtale de norske Ord rigtigt, rent og tydeligt.

Ved Kristendomsundervisningen man Læreaf Kjendskab til det norske Sprog søges opnaaet, ren, naar han efter Bestemmelserne i den alminat dette ialfald i den sidste Del af Bornenes delige Instrux for Stiftets Almueskoler forud for-Skoletid udelukkende kan blive anvendt ved klarer Indholdet af de Lekser, der opgives i Lærebogerne (Bibelhistorie, Katechisme og Forklaring), eller de Psalmer, som skulle læres udenad, Selv om i en Kreds Flerheden af Børnene selvfølgelig ogsaa i sproglig Henseende altid ikke forstaar Norsk, man Lereren dog altid have neingtig gjennemgaa den norske Text, saaat Børde ovenfor givne Bestemmelser for Oie og saa- nene med Sikkerbed opfatte saavel Indholdet ledes lade sig det være magtpaaliggende, at det som hvert enkelt Ords Betydning, og overhovelappiske eller kvænske Sprog ikke bruges i vi- det saavel under denne Gjennemgaaelse som ved dere Udstrækning, end Forholdene gjøre nom- den senere Examination bestandig nøie forvisse sig om, at hvad der høres og læses paa Norsk, ogsaa tilfulde forstaaes af de lappiske og kvæn-

Ligesom den norske Text lægges til Grund Offentlige udgivne ABC er med Stavesvelser efter ved Gjennemgaaelsen paa Skolen, saaledes blive det norske Alphabet. Læreren maa fra Begyn- ogsaa de Lækser, der maatte gives, at lære efter

- Girjjit, áigečállagat ja aviissat
- Almmolaš ja priváhta arkiivvat
- Ovddeš oahppit, oahpaheaddjit ja váhnemat muitalit
- Govat
- Jietnabáttit ja filmmat

Almmuheapmi

GIRJI: 6 girjji, 240 artihkkala

INTERNEAHTTA -

http://skuvla.info

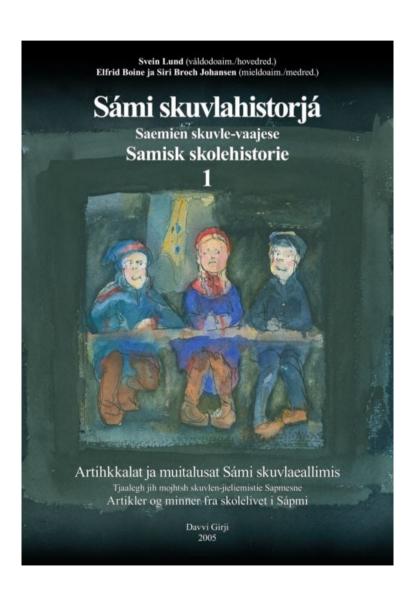
Visot girjjiin + 240 lassiartihkkala, girjjálašvuođalistu ...

AVIISA: 36 artihkkala

LOGALDALLAMAT

Sámi skuvlahistorjá - 1 (2005)

- Artihkkalat dáruiduhttima, girku ja mássan oahpu birra
- Oahppit, oahpaheaddjit, internáhtabargit ja váhnemat muitalit
- Miehtá Norgga bealde Sámis: Deanus, Guovdageainnus, Kárášjogas, Álttás, Muosáin, Návuonas, Gáivuonas, Skániin ja Aarbortes.

Buolbmága/Sirpmá oahpaheaddjit muitalit dáruiduhttináiggis

5 oahpaheaddji Lulli-Norggas muitalit 1947-62

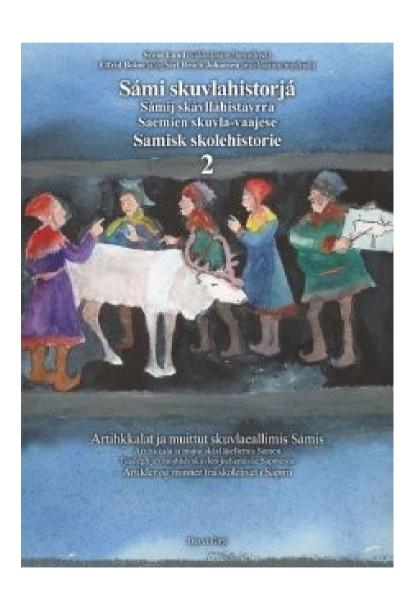
Eai máhttán ohppiid giela, issoras váttis leat oahpaheaddjin

Vuostalaste dáruiduhttima politihkas, muhto dahke bargguset skuvllas

Sin oahppit eai ipmirdan ahte ledje dáruiduhttima vuostá

Buot dáid oahpaheaddjit gávnnaimet Lulli-Norggas. Jearahallamat ovttas iežaset čállosat.

Sámi skuvlahistorjá 2 (2007)

- Boazodoalloskuvla ja sámi joatkkaskuvllat
- Vuoddoskuvlamuitalusat:
   Deatnu, Mátta-Várjjat,
   Kárášjohka, Davvenjárga,
   Láhppi, Ráisa, Gáivuotna
   ja Divtasvuodna
- Sámi oahpahusráddi, skuvladirektevra ja departemeanta

Sámi vai dáža joatkkaskuvla?

Sámi joatkkaskuvlla ja boazodoalloskuvlla historjá 1952-2007

Álggus: Sámi sisdoallu ja sámegiella fágan

1960-logus: Standardiseren = dáruiduhttin

1980-logus: Geahččaladdanskuvlan, nannii sámegiela ja sámi fágaid

1994: Guovddáš ođastus mángga ceahki manosguvlui

Sámi skuvlahistorjá 3 (2009)

- Mánáidgárddit:
   Unjárga, Deatnu,
   Kárášjohka, Romsa,
   Skánit, Divtasvuodna,
   Snåase ja Oslo
- Vuođđoskuvla:
   Máze, Davvesiida,
   Fálesnuorri, Ákŋoluokta,
   Loabát
- Gielladili birra

Mánáidgárddit - sámegiela boahtteáigi

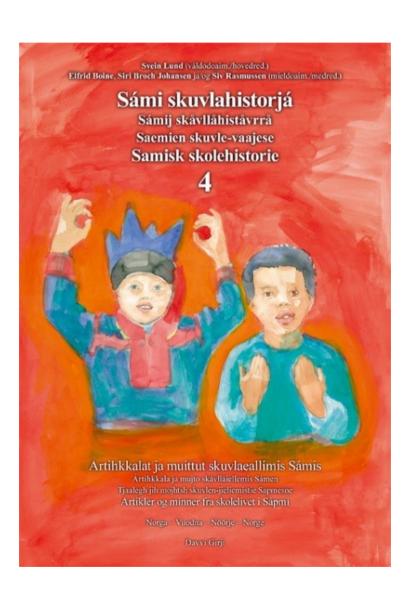
Iskan 8 sámi mánáidgárddi - davvi, julev ja lulli

Mo váhnemat leat ráhcan vai oažžut sámegiel mánáidgárddiid

Hui dehálaš julevsámegillii

Skánit: «Kultuvralaččat lihkostuvvan, gielalaččat ii»

Sámi skuvlahistorjá 4 (2010)

- Dáruiduhttima bealis ja vuostá, 1750-1935
- Vuođđoskuvla:
   Deatnu, Unjárga,
   Hámmárfeasta, Muosát,
   Bájddár, Engerdal
- Erenoamášoahpahus

Čázetnjunit Hámmárfeastta skuvlahistorjjás

1727; "Dološ áiggiin orro sámit"

1800-logus: Báikkálaš sámi oahpaheaddjit

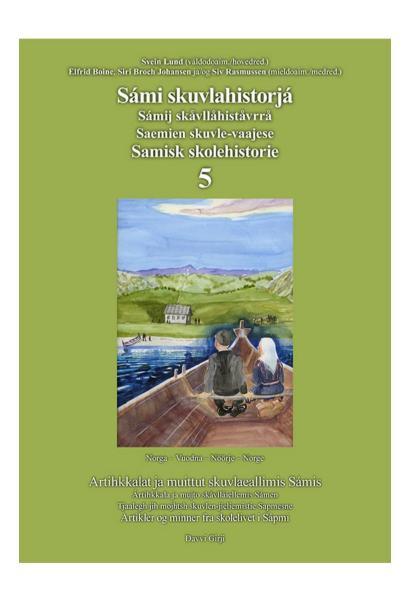
1902: 4 áibbas sámegielat skuvlabiire

1914: "Dárvanan hui čávga sámegillii"

1930-logus: Ain sámegielat mánát

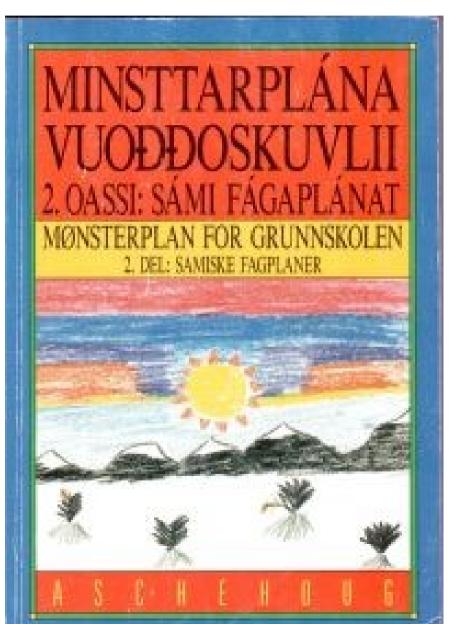
2008: Skuvlahoavda: Sámi gullevašvuohta unna čuoggaš Hámmárfeasttas, ii lean dehálaš suohkanii.

Sámi skuvlahistorjá 5 (2011)

- # Oahppoplánát ja oahppoplánariiddut
- # Soahti ja ođđasishuksen
- # Joatkkaskuvla:Kárášjohka, Guovdageaidnu,Girkonjárga, Ráisa, Hábmir
- # Vuođđoskuvla:
   Gángaviika, Porsángu,
   Guovdageaidnu, Skánit,
   Áhkkanjárga, Bálát, Gaale,
   Aarporte ja Snåase

Sámi oahppoplánat ja eará oahppoplánat

Ovdal 1974 eai namuhan oahppoplánat sámiid oppanassiige

1974-87: Oktasaš oahppoplánat – oalle ollu sámiid birra

1987: Sierra sámi fágaplánat – unnit go ovdal sámiid birra earáide

1997: Sámi oahppoplána buohkaide sámegiela hálddašanguovllus – riidu erenoamážit Deanus ja Gáivuonas

Leat go sámi oahppoplánat sámi plánat vai dáža varianta?

Sámi skuvlahistorjá 6 (2013)

Svein Lund (váldodoaim./hovedred.)

Elfrid Boine, Siri Broch Johansen ja/og Siv Rasmussen (mieldoaim./medred.)

Sámi skuvlahistorjá

Sámij skåvllåhiståvrrå Saemien skuvle-vaajese Samisk skolehistorie

6

Norga - Vuodna - Nöörje - Norge

Artihkkalat ja muittut skuvlaeallimis Sámis

Ártihkkala ja mujto skávlláiellemis Sámen Tjaalegh jih mojhtsh skuvlen-jieliemistie Sapmesne Artikler og minner fra skolelivet i Sápmi

Davvi Girji

- Allaskuvla, universitehta
- Vuođđoskuvla (ee. Áltá, Romsa, julevsápmi, Oslo)
- Historjjálaš dokumeanttat 1945–70
- Giellaguovddážat
- Álbmotallaskuvla
- Gáiddusoahppu
- Oahpaheaddjisearvvit

li fal dušše dábalaš skuvllas

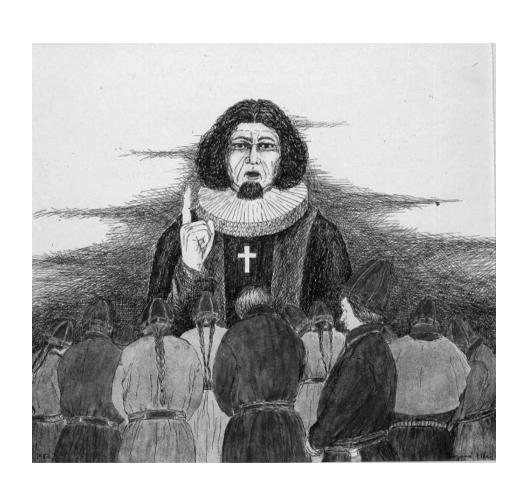
Giellaguovddážiid historjá

Oahppoprošeakta «Eatnis mánnái»

Giellakurssat

Álbmotallaskuvllat

Miššuvdnaáigodat

Oahpahusa váldoulbmil: Bestojupmi

Skuvlla deháleamos fága: Risttalašvuohta

Sierra skuvlavuogádat sámiide 1715-1808

Muhtin muddui oahpahus sámegillii

Muhtin sámit ohppe lohkat ja čállit sámegillii

> Riidu miššuvnna ja girkohálddahus gaskka

Dáruiduhttináigodat

Oahpahusa ulbmil: Gielalaš ja kultuvrralaš assimileren

Skuvlla deháleamos fága: Dárogiella

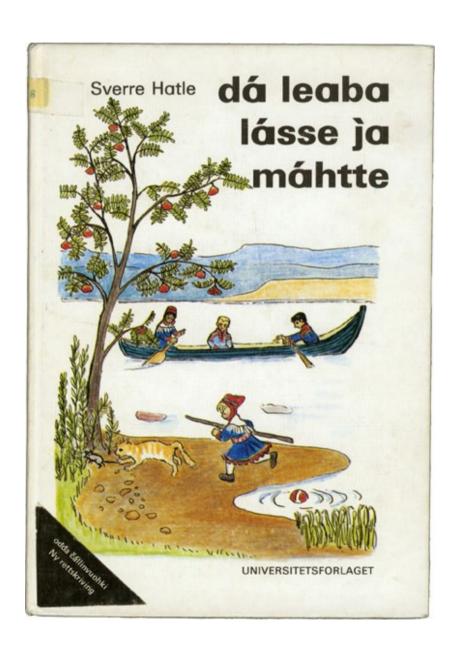
Sámegiella gildojuvvon dahje heađis veahkegiellan

Internáhtat: Dárogiel biras, botket oktavuođa sámi kultuvrrain

Vuostálastin: Váhnemat, oahpaheaddjit, girku

Ideologalaš váikkuhus: Sámit masse jáhku iežaset gillii ja kultuvrii

Dohkkehanáigodat

Oahpahusa ulbmil: Máhttu buohkaide

Sámegiela pedagogalaš veahkkeneavvun

Daðistaga: Sámegiella ja kultuvra árvun

Sámegiella sámegielagiidda

Sámegiella nubbin giellan dážaide sámegielat guovlluin

Vuostálastin: Máŋggas háliidedje joatkit dáruiduhttima

Ealáskahttináigodat (?)

Ulbmil: Jorgalit dáruiduhttima

Sámegiella nubbingiellan sámi ohppiide dárogielat guovlluin

Oahppit galget šaddat doaibmi guovttegielagin ja sámegiela geavaheaddjin

> Giellaguovddáš, giellabeassi, jna.

Duohtavuohta vai niehku?

Sámi skuvlahistorjjá ruhtadeapmi

Geat leat dorjon?

Sámediggi (6x)
Fritt Ord (6x)
Norsk kulturfond (5x)
Lærebokutvalget for høgere
utdanning (3x)

3 suohkana

4 fylkkagieldda

2 fylkkamánni

3 allaskuvlla

Bargodepartemeanta (1x)

Sámi joatkkaskuvllaid stivra (1x)

Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening (6x)

Sámi fágagirjjálaš čálliid- ja jorgaleddjiidsearvi

Geat leat hilgon buot ohcamiid?

Máhttodepartemeanta (6x)

Oahpahusdirektoráhta (6x)

Geat leat biehttalan deaivvadit minguin?

Máhttodepartemeanta (3x)

Maid vel berre bargat?

- Dieđut ohppiide, oahpaheddjiide, eiseválddiide
- Ruoŧŧa, Suopma, Ruošša
- Oahpponeavvohistorjá
- Engelas-, ruošša-, spánskagillii
- Arkiivvat, museat, digitaliseren
- Dutkanprošeavttat
- Kronologalaš oktasaš historjá
- Mánáide ja nuoraide

Hástálusat

Manne leat ollu sámit molson giela, kultuvrra ja identitehta?

Lea go vejolaš ja sávahahtti molsut ruovttoluotta?

Maid dalle ferte skuvla bargat?

Geat váldet ovttasvástádusa?